

Import/Export

Ekspansja globalnego systemu kapitalistycznego tworzy sieć powiązań ponadnarodowych, kształtując binarny podział świata na centrum i podporządkowane mu peryferia. Obszary, w których rozwój cywilizacyjny i gospodarczy nie nadąża za tempem centrum, wciąż pozostają pod wpływem przestarzałych (archaicznych) form organizacji społeczno-ekonomicznej. Wolniejsze tempo rozwoju peryferii często tłumaczy się niewystarczającą integracją z bardziej zaawansowanymi gospodarczo obszarami. Pomija się jednak fakt, że to sam globalny system gospodarczy, oparty na akumulacji kapitału, przyczynia się do powstawania tego podziału oraz zacofanych regionów, które stanowią „konsekwencję polaryzacyjnej logiki ekspansji tego systemu”¹.

Każde nowe państwo włączane do wspólnego układu, zazwyczaj w wyniku podboju, zostaje zepchnięte na pozycje peryferyjne. Tworzący się w ten sposób zintegrowany układ gospodarczy prowadzi do powstania hierarchii opartej na różnorodnych specjalizacjach i stopniu profesjonalizacji. W nowo przyłączonych i mniej rozwiniętych regionach dominują procesy produkcyjne wymagające dużego nakładu pracy i czasu, ale nie gwarantują wysokiej stopy zysku. Dodatkowo, gospodarka obszarów peryferyjnych zazwyczaj opiera się na rolnictwie i wydobywaniu surowców, z intensywną eksploatacją zasobów naturalnych oraz siły roboczej. W efekcie w globalnym systemie gospodarczym mniej zamożne regiony uzależniają się od bardziej rozwiniętych ekonomicznie obszarów. Opłacalność produkcji na peryferiach wynika z niskich kosztów, które są możliwe dzięki taniej lub wręcz

---

¹ Marcin Starnawski, Przemysław Wielgosz, *Kapitalizm nad przepaścią, społeczeństwa wobec wyboru. O krytycznych perspektywach analizy systemów-światów Immanuela Wallersteina*, w: Immanuel Wallerstein, *Analiza systemów-światów. Wprowadzenie*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2007, s. XXV.

niewolniczej sile roboczej. Ze względu na niski poziom zamożności społeczeństw peryferyjnych, to właśnie eksport tanich produktów z mniej zamożnych regionów stanowi kluczowy czynnik wpływający na funkcjonowanie systemów gospodarczych i pogłębianie się zjawiska polaryzacji między centrum i peryferiami. W rezultacie w poszczególnych regionach powstają różnice w poziomie zysków. Daje to krajom rozwiniętym przewagę nad obszarami mniej zamożnymi. Według Immanuela Wallersteina polaryzacja społeczna stanowi kluczowy element w procesie tworzenia wzajemnie powiązanych układów w systemie ekonomicznym opartym na akumulacji kapitału. Wynika to nie tylko z opóźnienia w dążeniu do standardów narzucanych przez centrum, ale również z samej struktury systemu, który bazuje na tych nierównościach. Dlatego też zniwelowanie dystansu i dogonienie bogatszych regionów staje się niemożliwe.

System ekonomiczny, wspierany przez strukturę polityczno-społeczną, prowadzi również do eksportu zachodnich/centralnych wzorców oraz modeli zachowań do regionów peryferyjnych. Proces ten jest ściśle powiązany z ekspansją kulturową, czego przykładem jest zjawisko europocentryzmu. Dążenie do osiągnięcia standardów i modeli organizacyjnych wyznaczanych przez centrum sprawia, że peryferia, a zwłaszcza tzw. półperyferia, obsesyjnie porównują się do głównych ośrodków i intensywnie adaptują wzorce kulturowe z krajów rozwiniętych. Proces importowania modeli społecznych i struktur organizacyjnych w celu budowania własnej tożsamości określa się jako samokolonizację kulturową. Jest ona definiowana przez „traumę niższości wynikającą ze świadomości wyobcowania z tego, co Uniwersalne”². W rezultacie zjawiska kulturowe na obszarach

---

² W odniesieniu do Aleksandra Kiosseva Jan Sowa, *Fantomowe ciało króla. Peryferyjne zmagania z nowoczesną formą*, UNIVERSITAS, Kraków 2011, s. 21.

półperyferyjnych często opisuje się w odniesieniu do paradygmatów i trendów ustanawianych przez ośrodki centralne.

W kontekście powyższych rozważań warto zwrócić uwagę na koncepcję horyzontalnej historii sztuki autorstwa Piotra Piotrowskiego. Można ją interpretować jako próbę zneutralizowania wertykalnego podejścia, w którym kierunki sztuki są narzucane przez dominującą kulturę Zachodu³. W tradycyjnym, wertykalnym modelu rozwoju kultury zjawiska artystyczne rozprzestrzeniają się z centrum na peryferia. Eksport zjawisk artystycznych, a zwłaszcza sposobów ich interpretacji, znacząco wpływa na ich odbiór w regionach położonych poza ścisłym centrum. Koncepcja horyzontalnej historii sztuki odślania proces wynikający ze złożoności kultury wizualnej, który sprawia, że trudno jednoznacznie wskazać, które zjawiska artystyczne dominowały w danym okresie. Pozwala to uniknąć uproszczeń i powierzchownej popularyzacji nurtów rozwijających się w określonym momencie historycznym.

Import i eksport kulturotwórczych zjawisk artystycznych w modelu horyzontalnym wspiera proces uspołeczniania przy zachowaniu różnorodności, która pozwala pełniej oddać złożoność ludzkiego środowiska. Taki model wymiany nie ogranicza się do samego „produktu”, co jest charakterystyczne dla kultury konsumpcji, lecz koncentruje się na aktywnym uczestnictwie w procesie twórczym oraz na poszukiwaniu i propagowaniu utopistycznych wizji.

---

³ Więcej m.in. w: Piotr Piotrowski, *Globalne ujęcie sztuki Europy Wschodniej*, Dom Wydawniczy REBIS, Poznań 2018.